

УДК 338.138:638.14.06

JEL Classification: Q 160

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.036>

Тарас ДУДАР,

доктор економічних наук, професор
кафедри економіки біоресурсів і природокористування,
Тернопільський національний економічний університет
46008, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11,
e-mail: voloddar@yahoo.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-4883-064X>

РОЗВИТОК БДЖІЛЬНИЦТВА В УКРАЇНІ; ДОСЯГНУТІ УСПІХИ, НЕОБХІДНІСТЬ МАРКЕТИНГОВОЇ КООПЕРАЦІЇ В ГАЛУЗІ, СТРАТЕГІЯ МЕДОВОГО БІЗНЕСУ

Дудар Т. Багаторівневе стратегічне планування в системі інституційних механізмів управління в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 2. С. 36–49. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.036>

Dudar T. Rozvytok bdzhil'nystvva v Ukrayini; dosyahnuti uspihy, neobkhdnist' marketynhovoyi kooperatsiyi v haluzi, stratehiya medovoho biznesu [Development of beekeeping in Ukraine; successes achieved, the need for marketing cooperation in the industry, the strategy of the honey business]. *The Herald of Ternopil National Economic University*, Vol. 2. P. 36–49. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.02.036>

Анотація

Вступ. Бджільництво є однією з традиційних і найбільш стародавніх галузей українського сільського господарства, яка займається розведенням бджіл і отриманням від них меду та інших продуктів бджільництва. З давніх-давен для українських селян мед був одним із головних товарів у тогочасній торгівлі та окремим джерелом прибутку.

В сучасних умовах бджільництво виконує дуже важливу міжгалузеву багатогранну функцію, оскільки одержаний бджолиний мед і допоміжні продукти бджільництва (маточне молочко, віск, прополіс, бджолину отруту, квітковий пилок) широко використовують у понад 40 галузях промисловості, а також у медицині, скульптурі, живописі.

Нині українське бджільництво є тією сферою економічної діяльності, що забезпечує не лише зайнятість населення, а й формує ринок продукції галузі, дає можливість розвивати в цьому виді агробізнес, як на внутрішньому, так і на

© Тарас Дудар, 2020.

зовнішньому ринках. Підґрунтям для цього слугує не тільки те, що на частку України припадає близько 6% світового обсягу виробництва меду, а й в тому, що споживчий попит на український мед на світовому ринку динамічно зростає, і в результаті, наша держава увійшла в ТОП-3 найбільших світових експортерів бджолиного меду.

Мета дослідження. Є системний аналіз динаміки виробництва і реалізації меду як основного продукту бджільництва в Україні, виявлення основних економіко-екологічних чинників формування попиту на бджолиний мед, обґрунтування стратегічних орієнтирів подальшого розвитку галузі бджільництва для гідної конкуренції на внутрішньому і світовому ринках меду.

Результати. Встановлено, що головним ринком збуту для українського меду є країни ЄС, серед яких найбільшими споживачами є Німеччина, Польща. На другому місці після ЄС покупцем продукції вітчизняних пасічників стали США.

Вказано, що для розширення експортних квот на постачання меду в країни ЄС, його виходу на нові сегменти світового ринку важливим чинником є впорядкування медового бізнесу.

Підкреслено, що із-за нестабільності та існуючих викликів зовнішнього ринку меду, стратегія розвитку вітчизняного бджільництва повинна бути орієнтована не на збільшення кількості бджолосімей і валового виробництва меду, а на більш стабільний внутрішній ринок і сучасні технології доробки меду.

Аргументовано доцільність створення кращих умов для реалізації продукції бджільництва малими і середніми сільськогосподарськими виробниками, які в результаті об'єднання ресурсів у кооперативах, отримають можливість застосовувати новітні технології, формувати свої маркетингові канали збуту продукції і тим самим зміцнювати власні позиції на агропродовольчому ринку.

Перспективи. Необхідними напрямками подальших наукових досліджень у контексті розвитку бджільництва в Україні є дослідження проблем впорядкування системи медового бізнесу, підвищення якості бджолиного меду, адже саме ці важливі складові заслуговують на особливу увагу в питаннях подальшої адаптації галузі бджільництва до міжнародних стандартів та умов торгівлі.

Ключові слова: бджільництво, мед, маркетингова кооперація, медовий бізнес, ринок меду, експорт, ціна, стандарти якості.

Формул: 0, рис.: 1, табл.: 2, бібл.: 22.

Abstract

Taras DUDAR

DEVELOPMENT OF BEEKEEPING IN UKRAINE; SUCCESSES ACHIEVED, THE NEED FOR MARKETING COOPERATION IN THE INDUSTRY, THE STRATEGY OF THE HONEY BUSINESS

Introduction. Beekeeping is one of the traditional and most ancient branches of Ukrainian agriculture, which is engaged in breeding bees and obtaining from them honey and other beekeeping products. From ancient times for Ukrainian peasants, honey was one of the main goods in the trade of that time and a separate source of profit.

In modern conditions, beekeeping performs a very important intersectoral multifaceted function, as the obtained bee honey and beekeeping auxiliary products (royal jelly, wax, propolis, bee venom, pollen) are widely used in more than 40 industries, as well as in medicine, sculpture, painting.

Today, Ukrainian beekeeping is a sphere of economic activity that not only provides employment but also forms a market for the industry, gives the opportunity to develop in this type of agribusiness, both domestic and foreign markets. Its foundation is not only the fact that Ukraine accounts for about 6% of world honey production, but also the fact that consumer demand for Ukrainian honey on the world market is growing dynamically, and as a result, our country is in the TOP-3 largest world exporters of bee honey.

The aim of the study is a systematic analysis of the dynamics of production and sale of honey as the main product of beekeeping in Ukraine, identification of the main economic and environmental factors shaping the demand for bee honey, substantiation of strategic guidelines for further development of beekeeping for decent competition in domestic and global honey markets.

Results. *It is established that the main market for Ukrainian honey is the EU countries, among which the largest consumers are Germany and Poland. In second place after the EU, the US became the buyer of domestic beekeepers.*

It is indicated that in order to expand export quotas for the supply of honey to EU countries, its entry into new segments of the world market, an important factor is the streamlining of the honey business.

It is emphasized that due to the instability and existing challenges of the foreign honey market, the strategy of domestic beekeeping should be focused not on increasing the number of bee colonies and gross honey production, but on a more stable domestic market and modern honey processing technologies.

It is argued that in order to create better conditions for the sale of beekeeping products by small and medium-sized agricultural producers, which as a result of pooling resources in cooperatives, will be able to use the latest technologies, form their marketing channels and thus strengthen their position in the agricultural food market.

Prospects. *The study of the honey business system, improving the quality of bee honey are necessary areas of further research in beekeeping in Ukraine, because these important components deserve special attention in further adaptation of the beekeeping industry to international standards and trade conditions..*

Keywords: *beekeeping, honey, marketing cooperation, honey business, honey market, export, price, quality standards.*

Formulas: 0, fig.: 1; tabl.: 2, bibl.: 22.

Постановка проблеми. Бджільництво є однією з традиційних і найбільш стародавніх галузей українського сільського господарства, яка займається розведенням бджіл і отриманням від них меду та інших продуктів бджільництва. З давніх-давен для українських селян мед був одним із головних товарів у тогочасній торгівлі та окремим джерелом прибутку.

Водночас життя бджіл дуже цікаве, повчальне і корисне для людини. Не одне тисячоліття люди знаються з цими невтомними трудівницями. І де б не жила людина – в тихому селі, чи в шумливому місті – якщо вона любить природу і розуміє її красу, то її не можуть не зачаровувати ці дивовижні комахи. Не випадково бджіл називають надійними помічниками і крилатими селекціонерами дбайливого господаря на землі, оскільки вони надають неоціненну допомогу в удосконаленні сортів плодкових, ягідних, бобових і круп'яних сільськогосподарських культур та в одержанні високоврожайних гібридів. Встановлено, що в результаті бджолозапилення урожай садових культур збільшується в два-три рази, соняшнику і гречки – на 39–50% і більше. Дослідники підрахували, що матеріальна користь, яку дають бджоли своєю запилювальною роботою, у 5–10 разів переважає вартість усіх продуктів бджільництва.

Бджола дає людині мед – рідке золото природи, ні з чим незрівняний за поживністю і цілющими властивостями продукт. У старовину мед вважали великим даром Богів, посланням на землю для добра і щастя людей. Його для здоров'я споживали і царі, і прості люди, його використовували як чудовий засіб від багатьох хвороб.

У сучасних умовах бджільництво виконує дуже важливу міжгалузеву багатогранну функцію, оскільки одержаний бджолиний мед і допоміжні продукти бджільництва (маточне молочко, віск, прополіс, бджолину отруту, квітковий пилок) широко використовують у понад 40 галузях промисловості, а також у медицині, скульптурі, живописі.

Нині українське бджільництво є тією сферою економічної діяльності, що забезпечує не лише зайнятість населення, а й формує ринок продукції галузі, дає можливість розвивати в цьому виді агробізнес як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Підґрунтям для цього слугує не тільки те, що на частку України припадає близько 6% світового обсягу виробництва меду, а й у тому, що споживчий попит на український мед на світовому ринку динамічно зростає, в результаті чого наша держава увійшла в топ-3 найбільших світових експортерів бджолиного меду [1].

Проте внаслідок низького попиту на внутрішньому ринку і високого на зовнішньому, основні прибутки від експорту меду одержують не пасічники-аматори, а трейдери – українські експортери, які скуповують мед у безпосередніх виробників за заниженими оптовими цінами.

У цьому контексті надзвичайно важливим є питання розвитку кооперації в бджільництві, переходу на промисловий рівень виробництва меду, впорядкування медового бізнесу і подальшої адаптації галузі до міжнародних стандартів та умов торгівлі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальним дослідженням економічних проблем розвитку бджільництва, формування та функціонування ринку продукції бджільництва, реалізації конкурентних переваг українського меду на світовому ринку присвячені наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як А. Боровська [24], А. Гавриняк [18], В. Гриценко [13], В. Данькевич [14], Є. Данькевич [14], Ю. Кернасюк [15], Л. Ковальська [18], М. Кравченко [16], П. Пивовар [14], Р. Федорчук [18], С. Чехов [19], М. Шевчук [20], О. Яценко [21] та ін.

Водночас варто звернути увагу, що незважаючи на вагомий внесок окремих науковців у вирішення проблеми галузі бджільництва, в період підйому українське бджільництво потребує наукового обґрунтування нових системних методичних підходів щодо впорядкування медового бізнесу, розвитку маркетингової кооперації в галузі, переходу на європейські стандарти виробництва, які поки що не привернули належної уваги в науковому середовищі й визначили мету нашого дослідження.

Метою статті є системний аналіз динаміки виробництва і реалізації меду як основного продукту бджільництва в Україні, виявлення основних економіко-екологічних чинників формування попиту на бджолиний мед, обґрунтування стратегічних орієнтирів подальшого розвитку галузі бджільництва для гідної конкуренції на внутрішньому і світовому ринках меду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бджільництво як галузь аграрного сектору економіки України є доволі привабливою сферою економічної діяльності особистих господарств населення, малих і середніх сільськогосподарських підприємств. У процесі виконання важливої міжгалузевої багатогранної функції «... бджільництво являє собою вигоду моральну і має до деякої міри виховне значення. Для того, щоб з успіхом вести бджільництво, потрібні уважність, акуратність, догадливість, кмітливість, а цими якостями зумовлюється тверезість» [2, с. 6].

Серед людей часто можна почути, що у поганих людей бджоли не ведуться. Знаменитий польський бджоляр доктор Ян Дзерджон у книзі «Про вигоду бджільництва» писав, що «... той, хто займається бджільництвом не для одних вигод, хто з щирою любов'ю доглядає за бджолами й уважно спостерігає їх, той буває майже завжди гарною людиною, доблесним громадянином і вірним другом» [2, с. 7].

Робота на пасіці, де повітря чисте і наповнене ароматом квітів та меду, праним і цілющим запахом перги, благотивно впливає на здоров'я, заспокоює нервову систему, фізично зміцнює людину. Працювати з бджолами корисно кожному. Не випадково бджільництвом займаються не тільки бджолярські господарства, а й захоплюються пасічники-аматори: хлібороби і лікарі, робітники і вчені, інженери і письменники, пенсіонери і молодь. Для одних бджільництво – зовсім недавня пристрасть, для других – добра сімейна традиція, що переходить із покоління в покоління, для третіх – професія, а для багатьох – вітха, яка прикрашає життя в старості.

Аналіз публікацій досліджень вчених [3; 4; 5] засвідчує, що розвиток і спеціалізація бджільництва в Україні сформувалися історично під впливом кліматичних і природних умов, поширення різних порід бджіл та особливостей медоносної флори. В процесі селекційно-плеємної роботи і пристосування порід бджіл до зональних природнокліматичних умов сформовані пріоритетні економічно обґрунтовані напрями ведення бджільництва (зокрема, в зоні Полісся запилювально-медовий та пакетний, а також організація кочівлі пасік у південні регіони) [4, с. 327]. Низинні регіони району Карпат мають доволі сприятливі умови для розвитку пакетного бджільництва і виведення ранніх бджолиних маток карпатської породи.

У Степовій зоні України найбільш оптимальними в плані спеціалізації є бджологосподарства запилювально-медового, розплідницького (у південних районах) та комплексного напрямів [5, с. 545].

Запилювально-медовий напрям передбачає ведення бджільництва в районах з інтенсивним землеробством, де на великих земельних площах вирощують багаторічні кормові медоносні трави, гречку, соняшник, гірчицю, коріандр, плодові, ягідні, баштанні та інші комахозапильні трави.

Розплідницький напрям характерний для південних районів Степу. При цьому кліматичні і медозбірні умови дають змогу в ранні весняні строки вирощувати бджолині сім'ї і плідних маток для реалізації.

М'яка, нетривала зима південних районів України сприяє зимівлі бджіл із невеликими витратами кормів, а рання весна – швидкому зміцненню і росту бджолиних сімей. Уже в першій половині травня можна виводити маток і формувати від сильних сімей бджолині відводки.

За комплексного напрямку в структурі бджологосподарства немає чітко виявленого одного чи двох виробничих напрямів: різні види продукції бджільництва мають приблизно однакову частку в загальному обсязі їхнього виробництва.

У зоні Лісостепу України оптимальними за розмірами є бджологосподарства запилювально-медового комплексного та розплідницького напрямів при утриманні на одному точку 80–100 бджолосімей [3, с. 497].

Запилювально-медовий напрям передбачає ведення бджільництва в районах інтенсивного землеробства, комплексний – в районах комбінування в складі кормової бази природних угідь та ентомофільних сільськогосподарських культур.

Розплідницький напрям передбачає раннє вирощування бджолосімей, виведення маток, формування відводків та ведення пакетного бджільництва, яке в останні роки користується підвищеним попитом.

На кінець 2018 р. в усіх категоріях господарств України нараховувалося 2648 тис. бджолиних сімей, які, за даними офіційної статистики, забезпечили виробництво 64,9 тис. т натурального меду (табл. 1).

Вітчизняне бджільництво розвивається переважно в особистих селянських господарствах пасічниками-аматорами, частка яких у виробництві меду становить 98%, за високої середньої продуктивності бджолосімей. Водночас встановлено, що, незважаючи на незначне зростання продуктивності бджолосімей за період 2010–2018 рр., на 3,3% вона все ще перебуває на низькому рівні порівняно з іншими країнами-виробниками меду. Наприклад, середня продуктивність бджолосімей в Канаді сягає 50 кг меду на рік, а в нас за останні роки – в межах від 23,7 до 25,1 кг. Така суттєва різниця в показниках пояснюється тим, що в Канаді виробництво меду здійснюється на промисловому рівні, а в Україні – на аматорському, з орієнтацією лише на власні зусилля господарств бджолярів за повної відсутності державної підтримки галузі.

**Динаміка показників продуктивності бджолосімей і виробництва
натурального меду в сільському господарстві України, 2010–2018 рр.***

Назва показників	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р., у % до 2010 р.
Кількість бджолосімей, тис. сімей	2921,5	2934,0	2956,2	2985,8	2699,6	2590,0	2487,1	2642,2	2648,2	90,6
Середня продуктивність однієї бджолосімей, кг	24,3	24,0	23,7	24,7	24,6	24,5	23,8	25,1	24,5	100,8
Виробництво меду в усіх категоріях – всього, т	70873	70311	70134	73713	66521	63615	59294	66231	64881	91,5
в т. ч. в особистих селянських господарствах, т	69253	68815	68717	72390	65539	62697	58393	65354	63994	92,4

Джерело: розроблено автором на основі [6, 7].

* Розрахункові дані за 2014–2018 рр. Без урахування окупованої території АР Крим і м. Севастополь, також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Головний ринок збуту для українського меду – країни Європейського Союзу, в які у 2018 р. було експортовано понад 77% від загального експорту на світовий ринок [8; 9]. Попит на цей продукт в ЄС доволі великий, тому що квоти на його постачання (5 тис. т у 2016 р. та 5,2 тис. т у 2017 р.) вичерпуються за 2–3 дні, хоча вітчизняні експортери оптимальним обсягом квот вважають 20 тис. т. Характерно, що головними чинниками сприятливої кон'юнктури, насамперед є доступність європейського ринку і низька ціна українського меду порівняно зі світовими лідерами-експортерами меду (Китай, Індія, Аргентина).

Серед європейських країн найбільшими споживачами українського меду є Німеччина і Польща. На другому місці після ЄС покупцем продукції вітчизняних пасічників вважаються США, які експортували у 2017 р. – 14,9 т, рекордну кількість бджолиного меду. На цьому надзвичайно конкурентному ринку, де 30% усього попиту забезпечується власним виробництвом, частка України становить 14,9% від загального українського експорту меду.

До переліку лідерів-країн, у яких користується попитом український мед, потрапили також Бельгія, Литва, Франція, Іспанія, Італія, Туреччина, Угорщина, Данія. Загалом за останні 9 років Україні вдалося збільшити обсяги експорту меду на світовий ринок в 4,2 рази і довести частку українського меду на ньому до 7,3% (табл. 2).

Важливим чинником для розширення експортних квот на постачання меду основним партнерам в країни ЄС, виходу на нові сегменти світового ринку є впорядкування медового бізнесу. В ширшому розумінні вітчизняні пасічники мають найближчим часом впорядкувати свою діяльність з точки зору відповідності формальним зростаючим вимогам споживачів. Зокрема, стандарти ЄС регламентують, щоби в процесі експорту меду можна було простежувати його походження аж до зазначення

пасіки, а вся продукція має комплектуватися необхідними супровідними документами та стандартною тарою.

Таблиця 2

Динаміка обсягу та вартості експорту натурального меду з України на світовий ринок, 2010–2018 рр.

Показники, основні країни-імпортери		2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. +/- до 2010 р.
Обсяг експорту українського меду – всього	тис. т	7,0	9,9	13,3	21,7	36,3	36,0	56,9	67,8	49,4	42,4
Частка експорту українського меду на світовий ринок, %	%	1,5	2,0	2,5	3,7	5,9	5,6	8,9	9,6	7,3	5,8
Вартість експортованого меду	тис. дол. США	19954	27821	31113	52972	93198	83982	97316	113910	98068	79114
в т.ч. Німеччина	тис. дол. США	4547	10580	14119	27730	30887	27671	32646	34227	25199	20652
	тис. т	1,7	3,8	5,8	9,7	11,5	11,8	18,5	16,6	12,3	10,6
США	тис. дол. США	934	722	2700	6974	21640	19397	18095	26991	12784	11850
	тис. т	0,3	0,2	1,0	2,6	7,8	7,6	11,0	14,9	7,0	6,7
Польща	тис. дол. США	1267	2474	4938	10192	16038	13120	17638	21805	17774	16507
	тис. т	0,4	0,9	2,2	4,5	7,0	5,6	10,9	10,8	8,7	8,3
Інші країни	тис. дол. США	13206	14045	9356	8076	24633	23794	28957	30887	42331	29125
	тис. т	4,6	5,0	4,3	4,9	10,0	11,0	16,5	25,5	21,4	6,8

Джерело: розроблено автором на основі [10; 11].

* Розрахункові дані за 2014–2018 рр. Без урахування окупованої території АР Крим і м. Севастополь, також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Водночас, через нестабільність кон'юнктури та інших викликів зовнішнього ринку меду, стратегія розвитку вітчизняного бджільництва має бути орієнтована не на збільшення кількості бджолосімей і валового виробництва меду, а на більш стабільний внутрішній ринок і сучасні технології доробки меду. В Західному регіоні України інноваційні шляхи розвитку бджільництва, орієнтовані на технології доробки меду, доволі добре зарекомендували себе на новоствореному заводі з переробки меду та продуктів бджільництва ТЗОВ «Ренома» в с. Сопошин Жовківського району Львівської області.

Для підвищення рівня рентабельності бджільництва в малих і середніх селянських господарствах необхідно впроваджувати промислову технологію, яка передбачає концентрацію виробництва, механізацію та автоматизацію основних технологічних

процесів, проведення планомірної племінної роботи, застосування ефективних методів профілактики й лікування бджолиних сімей, належне кадрове забезпечення. Перехід на промисловий рівень сприятиме підвищенню якості меду, прискорить впровадження стандартів якості ЄС, значно розширить інформаційно-консультаційне забезпечення пасічників, яке допоможе знизити використання антибіотиків і припинити заготівлю незрілого меду.

Ефективне функціонування галузі бджільництва в Україні, забезпечення високої якості меду та іншої продукції бджільництва для гідної конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках безпосередньо залежить від розвитку рослинного фермерства, садівництва і безпечності навколишнього природного середовища. Без належної плідної медоносної бази рослин, багатих як на нектар, так і на пилок, – бджолам не буде що запилювати та звідки виробляти мед, який би відповідав базовим стандартам під час його сертифікації. Це вимагає системних кроків щодо формування державної політики у розвитку бджільництва в напрямі регулювання ведення інтенсивного землеробства, яке здійснюють крупні агрохолдингові компанії, які переважно вирощують кукурудзу, ріпак, сою, пшеницю і зовсім не сприяють розширенню медоносної бази, а своїми «прогресивними» технологіями згубно впливають на життєдіяльність бджіл, на нарощування виробництва меду та забезпечення його цілющих якісних властивостей для гідної конкурентоспроможності на міжнародному агропродовольчому ринку.

Утримання високопродуктивних, здорових і сильних бджолиних сімей протягом року – одна з основних умов одержання високоякісної продукції та підвищення рівня рентабельності пасіки. Такі сім'ї ефективно використовують медозбір, добре зимують, стійкі проти захворювань.

У вирішенні проблем збуту виробниками меду ефективною формою співробітництва в галузі бджільництва може стати кооперація. Процес формування кооперативних систем триває у світі з середини минулого століття. Той факт, що кооперативні організації також популярні нині, підтверджує їхня актуальність, а часто й безальтернативність для малих сільськогосподарських виробників щодо створення найкращих умов реалізації продукції. Світова практика переконує, що, об'єднуючи власні ресурси у кооперативах, малі та середні виробники отримують можливість застосовувати новітні технології, формувати свої маркетингові канали збуту продукції, а отже, зміцнювати власні позиції на ринку, а в результаті отримувати більшу додану вартість.

У зв'язку з переходом все більшої кількості споживачів на продукти, що замінюють цукор, світовий ринок споживання меду динамічно зростає. Тому Україні варто скористатися наданим шансом, збільшивши продаж меду шляхом об'єднання пасічників в маркетингові кооперативи. Пасіка в 3–10 вуликів може забезпечити медом хіба що сім'ю самого фермера, і на цьому рівні це скоріше хобі. Наукою і практикою доведено, що бджільництво високорентабельне, коли налічує більше 100 бджолосімей.

Перелік послуг, що їх можуть надавати маркетингові кооперативи бджільництві, доволі великий, зокрема (рис. 1):

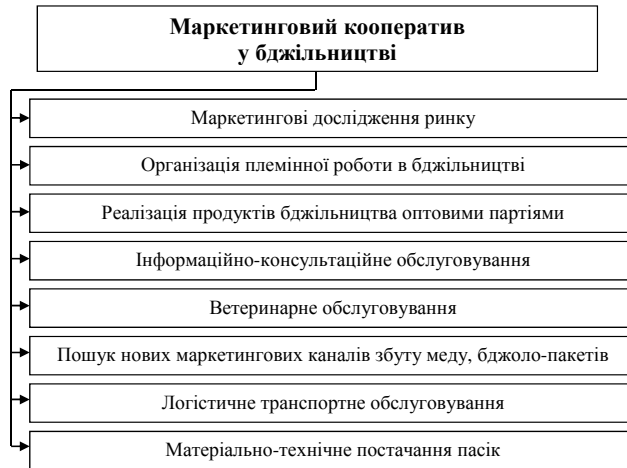

Рис. 1. Пропонована функціональна структура маркетингового кооперативу у бджільництві

Джерело: розроблено автором на основі узагальнення наукових досліджень.

- маркетингові дослідження ринку;
- вигідна реалізація продукції бджільництва оптовими партіями;
- логістичне транспортне обслуговування, матеріально-технічне постачання;
- виконання окремих видів робіт у бджільництві (ветеринарне обслуговування, боротьба з хворобами бджіл та ін.);
 - інформаційно-консультаційне обслуговування в напрямі пошуку нових та ефективних каналів збуту продукції бджільництва;
 - організація спільної племінної роботи в бджільництві для нарощування сильних сімей, стійких до захворювань.

Вважаємо, що маркетингові кооперативи сприятимуть концентрації попиту і пропозиції, вигідній та своєчасній реалізації меду й іншої продукції бджільництва за вищими цінами, з максимально можливим прибутком, а також становитимуть потужний генератор врівноваження ринкових цін на продукцію бджільництва.

Висновки. Українське бджільництво розвивається переважно в особистих селянських господарствах пасічниками-аматорами, частка яких у виробництві меду становить 98%. Це сфера діяльності, що забезпечує не лише зайнятість населення, а й формує ринок продукції галузі, дає можливість розвивати в цьому виді агробізнес як на внутрішньому, так і на зовнішньому агропродовольчих ринках. Споживчий попит на український мед на світовому ринку динамічно зростає і в результаті наша держава увійшла в топ-3 найбільших експортерів бджололиного меду.

Ефективне функціонування галузі бджільництва в Україні, забезпечення високої якості меду вимагає системних кроків щодо формування державної політики в напрямі регулювання у веденні інтенсивного землеробства, яке здійснюють крупні агрохолдингові компанії, які своїми технологіями вирощування сільськогосподарських культур згубно впливають на життєдіяльність бджіл.

Перспективи подальших досліджень. У контексті впорядкування медового бізнесу підвищення якості бджолиного меду на особливу увагу заслуговують питання подальшої адаптації галузі бджільництва до міжнародних стандартів та умов торгівлі.

Література

1. Маркетинговые исследования украинского импорта и экспорта натурального меда. URL : http://marketing.vc/marketing_research/ukr-marketingovoe-issledovanie-ukrainskogo-importa-i-eksporta-naturalnogo-meda.html.
2. Родіонов В. В., Шабаршов І. А. Якщо ви маєте бджіл. ; пер. з рос. І. Ю. Валюшкевича. Київ : Урожай, 1984. 248 с.
3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Полісся і Західного регіону України ; Українська академія аграрних наук ; голова ред. кол. М. В. Зубень [та ін.]. Київ : Урожай, 2004. 560 с.
4. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України ; Українська академія аграрних наук ; голова ред. кол. М. В. Зубець [та ін.]. Київ : Логос, 2004. 776 с.
5. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України ; Українська академія аграрних наук : голова ред. кол. М. В. Зубець [та ін.]. Київ : Аграрна наука, 2004. 844 с.
6. Official site of World Bank. URL : <http://www.worldbank.org>.
7. Official site the FAOSTAT. URL: <http://faostat.fao.org>.
8. Trade statistics for international business development. URL : [https://www.trademap.org/\(S\(ibbedwzear5bt4iyl0ql0rnx\)\)/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c2%7cl%7c](https://www.trademap.org/(S(ibbedwzear5bt4iyl0ql0rnx))/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c2%7cl%7c).
9. Zak N. Honey market in the opinion of young consumers. Handel wewnetrzny. 2017. Vol. 1(366). Pp. 424–438.
10. Державна служба статистики України. Зовнішньоекономічна діяльність. URL : http://ukrstat.gov.ua/druk/pu_blicat/kat_u/publ_10_u.htm.
11. Експорт українського меду: ринки та смаки споживачів. URL : <https://agronews.ua/node/79198>.
12. Розвиток бджільництва має орієнтуватись на технології доробки меду. URL : <https://pasika.pp.ua/multimedia/news-beekeeping/item/626-the-development-of-beekeeping-should-be-guided-by-the-technology-of-processing-honey-solomka.html>.
13. Гриценко В. Л. Економічне моделювання ринку меду. Економіка АПК. 2017. № 4. С. 97–106.
14. Данкевич В., Данкевич Є., Пивовар П. Формування кон'юнктури світового ринку меду: сучасний стан і перспективи для українських експортерів. Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. 2018. Vol. 4. No. 2. Pp. 37–54. URL : www.are-journal.com.
15. Кернасюк Ю. Медові перспективи. Агробізнес сьогодні. 2015. № 14 (309). URL : <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichni-hektar/item/7906-medovi-perspektyvy.html>.

16. Кравченко М. В. Розвиток економічної ефективності бджільництва в ринкових умовах. Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_34.
17. Сичевський М. П. Харчова промисловість у системі продовольчої безпеки держави. Київ : Аграрна наука, 2017. 56 с.
18. Проблеми, стан та перспективи бджільництва в Україні / Р. С. Федорук, І. І. Ковальчук, Л. М. Ковальська, А. Р. Гавраняк. URL : <http://www.inenbiol.com/nib/ntb5/pdf/9/3.pdf>.
19. Чехов С. А. Формування та функціонування ринку продукції бджільництва в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 ; Ін-т аграр. економіки УААН. Київ : 2002. 19 с.
20. Шевчук М. К. Пасіка, бджоли, мед. Ужгород : Карпати, 1974. 240 с.
21. Яценко О. М. Формування і реалізація конкурентних переваг галузі бджільництва України : монографія. Житомир : ЖНАЕУ. 2011. 470 с.
22. Borowska A. Production, consumption and foreign trade of honey in poland in the years 2004 to 2015. Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa I Rozwoju Obszarow Wiejskich. 2016. T. 103. Z. 4. Pp. 97–111.

Reference

1. Marketingovyve issledovaniya ukrainskogo importa i eksporta natural'nogo meda. [Marketing research of Ukrainian import and export of natural honey]. Retrieved from http://marketing.vc/marketing_research/ukr-marketingovoe-issledovanie-ukrainskogo-importa-i-eksporta-naturalnogo-meda.html [in Ukrainian].
2. Rodionov V.V., Shabarshov I.A. (1984). Yakshcho vy mayete bdzhil. [If you have bees]. Trans. from Rus. I.Yu. Valyushkevich. Kyiv: Harvest, 248. [in Ukrainian].
3. Naukovi osnovy ahropromysloвого виробnytstva v zoni Polissyа i Zakhidnoho rehionu Ukrayiny. [Scientific bases of agroindustrial production in Polissya and Western region of Ukraine] (2004). Ukrainian Academy of Agrarian Sciences; head ed. qty. M.V. Tooth [and others]. Kyiv: Harvest, 560. [in Ukrainian].
4. Naukovi osnovy ahropromysloвого виробnytstva v zoni Lisostepu Ukrayiny. [Scientific basis of agro-industrial production in the forest-steppe zone of Ukraine] (2004). Ukrainian Academy of Agrarian Sciences; head ed. qty. M.V. Tooth [and others]. Kyiv: Logos, 776. [in Ukrainian].
5. Naukovi osnovy ahropromysloвого виробnytstva v zoni Stepu Ukrayiny. [Scientific basis of agro-industrial production in the steppe zone of Ukraine] (2004). Ukrainian Academy of Agrarian Sciences; editor-in-chief. qty. M.V. Tooth [and others]. Kyiv: Agrarian Science, 844. [in Ukrainian].
6. Official site of World Bank. Retrieved from URL: <http://www.worldbank.org> [in English].
7. Official site the FAOSTAT. Retrieved from URL: <http://faostat.fao.org> [in English].
8. Trade statistics for international business development. Retrieved from [https://www.trademap.org/\(S\(ibbedwzear5bt4iyl0ql0rnx\)\)/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c2%7c1%7c](https://www.trademap.org/(S(ibbedwzear5bt4iyl0ql0rnx))/Country_SelProduct.aspx?nvpm=1%7c%7c%7c%7c%7cTOTAL%7c%7c%7c2%7c1%7c1%7c2%7c1%7c%7c2%7c1%7c) [in English].

9. Zak N. (2017). Honey market in the opinion of young consumers. *Handel wewnetrzny*. Vol. 1(366). 424-438 [in English].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Zovnishn'oeconomichna diyal'nist'. [State Statistics Service of Ukraine. Foreign economic activity]. Retrieved from URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/pu_blicat/kat_u/publ_10_u.htm [in Ukrainian].
11. Eksport ukrayins'koho medu: rynky ta smaky spozhyvachiv. [Export of Ukrainian honey: markets and consumer tastes]. Retrieved from URL: <https://agronews.ua/node/79198> [in Ukrainian].
12. Rozvytok bdzhil'nytstva maye oriyentuvatys' na tekhnolohiyi dorobky medu. [Beekeeping development should focus on honey processing technologies]. Retrieved from URL: <https://pasika.pp.ua/multimedia/news-beekeeping/item/626-the-development-of-beekeeping-should-be-guided-by-the-technology-of-processing-honey-solomka.html>. [in Ukrainian].
13. Gritsenko V.L. (2017). Ekonomichne modelyuvannya rynku medu. [Economic modeling of honey market]. *Economics of AIC – Ekonomika APK*. Issue 4. 97-106. [in Ukrainian].
14. Dankevich V., Dankevich Ye, Pivovar P. (2018). Formuvannya kon'yunktury svitovoho rynku medu: suchasnyy stan i perspektyvy dlya ukrayins'kykh eksporteriv. [Formation of the global honey market situation: current state and prospects for Ukrainian exporters]. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. Issue 2. 37-54. Retrieved from URL: www.are-journal.com. [in Ukrainian].
15. Kernasyuk Y. (2015). Medovi perspektyvy. [Honey prospects]. *Agribusiness today – Ahrobiznes s'ohodni*. Issue 14 (309). Retrieved from URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/7906-medovi-perspektyvy.html>. [in Ukrainian].
16. Kravchenko M.V. (2014). Rozvytok ekonomichnoyi efektyvnosti bdzhil'nytstva v rynkovykh umovakh. [Development of economic efficiency of beekeeping in market conditions]. *Economics. Management. Innovation. – Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi*. Issue 2. Retrieved from URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_2_34. [in Ukrainian].
17. Sychevsky M.P. (2017). Kharchova promyslovisht' u systemi prodovol'choyi bezpeky derzhavy. [Food industry in the state food security system]. *Kyiv. Agrarian Science*. 56. [in Ukrainian].
18. Fedoruk P.C. (2018). Problemy, stan ta perspektyvy bdzhil'nytstva v Ukrayini. [Problems, status and prospects of beekeeping in Ukraine] / R.S. Fedoruk, I.I. Kovalchuk, L.M. Kowalska, A.R. Havranyak. Retrieved from URL: Access mode: <http://www.inenbiol.com/nib/ntb5/pdf/9/3.pdf>. [in Ukrainian].
19. Chekhov S.A. (2002). Formuvannya ta funktsionuvannya rynku produktsiyi bdzhil'nytstva v Ukrayini. [Formation and functioning of the beekeeping market in Ukraine]. (Avtoreferat dysertatsii kandydata ekonomichnykh nauk). Institute of agrarians. *UAE economy*. Kyiv. 19. [in Ukrainian].
20. Shevchuk M.K. (1974). *Pasika, bdzholy, med*. [Apiary, bees, honey]. Karpaty Publishing House, Uzhgorod. 240. [in Ukrainian].
21. Yatsenko O.M. (2011). Formuvannya i realizatsiya konkurentnykh perevah haluzi bdzhil'nytstva Ukrayiny. [Formation and realization of competitive advantages of

- beekeeping industry of Ukraine]: Zhytomyr: ZhNAEU Publishing House – Vid-vo «ZHNAEU». [in Ukrainian].
22. Borowska A. (2016). Production, consumption and foreign trade in honey in the years 2004 to 2015. *Roczniki Naukowe Ekonomii Rolnictwa I Rozwoju Obszarow Wiejskich*. T. 103. Z. 4. 97-111. [in English].

Статтю отримано 3 квітня 2020 р.

Article received April 3, 2020